

OLIY TA'LIM MUASSASALARINING INGLIZ TILI YO'NALISHI TALABALARIDA REFLEKSIVLIKNI RIVOJLANTIRUVCHI OMILLAR

Qodirova M.A.

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti tadqiqotchisi

Tayanch so'zlar: refleksivlik, talabalar, tahlil, fikrlash, yondashuv, rivojlanish, o'rganish, imkoniyatlar.

Ключевые слова: рефлексивность, студенты, анализ, мышление, подход, развитие, обучение, возможности.

Key words: reflexivity, learners, analysis, thinking, approach, development, learning, opportunities.

Резюме: Maqolada refleksivlik tushunchasi va ingliz tili yo'nalishi talabalarining o'z fikrlarini o'rganishi, tahlil qilishi hamda o'zgarishlarni amalga oshirish qobiliyatini ifodalovchi qator omillar yoritib o'tilgan. Shuningdek, refleksivlik ingliz tili yo'nalishi talabalarining o'z hayoti va kasbiy faoliyatlariga oid o'zini tahlil qilish imkoniyatlariga, muhim chora-tadbirlarni mustaqil ishlab chiqishda o'z qarorlariga ega bo'lishida muhim rol o'ynashi to'g'risida fikrlar keltirilgan.

Резюме: В статье освещается понятие рефлексивности и факторы, которые отражают способность студентов, изучающих английский язык, изучать, анализировать и реализовывать изменения. Также, освещены размышления о важной роли рефлексивности в способности изучающих английский язык анализировать собственную жизнь и профессиональную деятельность, самостоятельно вырабатывать важные идеи и принимать собственные решения.

Summary: The article highlights the concept of reflexivity and the factors that represent the ability of English language students to study, analyze and implement changes. Also, opinions are expressed that reflexivity plays an important role in English language learners' ability to analyze their own life and professional activities and make their own decisions in the independent development of important measures.

Mamlakatimizda chet tillarini xalqaro malaka talabalari asosida samarali o'qitish tizimini joriy etish, zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalangan holda o'qitishning ilg'or metodlarini qo'llash orqali xorijiy tillarda erkin muloqat qila oladigan mutaxassislarini tayyorlash, raqobatbardosh kadrlar zahirasini vujudga keltirish masalalari eng dolzarb vazifalar sifatida qo'yilgan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida» [1] PF-60-son Farmonida, yoshlarga oid davlat siyosatini takomillashtirish maqsadida

«Yoshlarning ma'naviy, intellektual, jismoniy va axloqiy jihatdan kamol topishiga ko'maklashish» kabi ustuvor vazifalar belgilangan. Bular oliy o'quv yurtlari talabalarida ingliz tilini o'rganish jaryonida refleksivlikni rivojlantirish imkonini beradi.

Oliy ta'lim muassasalari ingliz tili yo'nalishi talabalarida refleksivlikni rivojlantirish bevosita talabalarning o'zlarini, o'z xayollari va o'z faoliyatlari bilan bog'liq jarayon sanaladi. Refleksivlik tushunchasi, o'zini bilish, tahlil qilish va baholash imkoniyatini ifodalovchi muhim mazmunli tushuncha hisoblanadi [2]. Bu tushuncha, ingliz tili yo'nalishi talabalarining bo'lajak kasb egasi sifatida o'z sohasida samarali faoliyat olib borishi uchun tanqidiy ahamiyatga ega.

Refleksivlik, uning mohiyatini tushunish jarayonida, talaba o'z shaxsiy hayotini va faoliyatini tahlil qilishida muhim ahamiyat kasb etishini ta'kidlaydi. Refleksivlik omillari sifatida talaba o'zini o'rganishi, faoliyatini tahlil qilishi va baholash qobiliyatini rivojlantirishi kabilar sanab o'tiladi. Bu tushuncha, ingliz tili yo'nalishi talabalarining o'z faoliyatlarini, o'z istaklar va xayollarini nazorat qilish uchun zarur bo'lib, o'zini tahlil qilish va o'zini yaxshi tushunishning dastlabki qadami hisoblanadi.

Oliy ta'lim muassasalari ingliz tili yo'nalishi talabalarida refleksivlikni rivojlantirishning bir qator omillari mavjud bo'lib, ular quyidagilardir:

- talabalar o'z xayollari va hissiyotlarini tahlil qilish – o'z xayollari, o'z o'ylari va o'z hissiyotlarini o'rganishni o'z ichiga oladi. Bunda talabalar o'z hayoti va faoliyatlariga oid o'zini tahlil qilish imkoniyatini yaratadi.
- talabalar o'z qarorlarini qabul qilish – o'z qarorlarini qabul qilish va o'z fikrlarini tahlil qilish jarayonini o'z ichiga oladi. Bunda talabalar shaxsiy hayotida va kasbiy faoliyatga tayyorlanish jarayonida muhim chora-tadbirlarga oid mustaqil qarorlarni qabul qilish kompetentligini rivojlantiradi.
- boshqalar bilan o'zaro munosabatini tahlil qilish – talabani boshqalar bilan o'zaro munosabatlarini tahlil qilishga o'rgatadi. Bunda talabalar boshqalar bilan o'zaro aloqalarini o'zgartirishi, yangilashi va munosabatlarni yo'lga qo'yishi uchun kerak bo'ladigan omil hisoblanadi.

Refleksivlik, talabalarda o'z hayotini, faoliyatini yaxshi tahlil qilish, o'zini o'rganishi va o'zgarishlarni amalga oshirishida yordam beradigan muhim mazmunli tushunchadir [4]. Shu bois, ingliz tili yo'nalishi talabalarida refleksivlikni rivojlantirish jarayoni amali faoliyat bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u quyidagi omillarni ham o'z ichiga oladi:

- o'z faoliyatlarini ko'rib chiqishi – talabalar o'z faoliyatlarini ko'rib chiqish jarayonida o'z fikrlarini tahlil qilishga, ularning to'g'ri va noto'g'ri ekanligini aniqlashga yordam beradi. Yangi yondashuvlarni topish va amaliyotga joriy etishga o'rgatadi.
- o'z qarorlarini qayta qabul qilish – talabalarga o'z qarorlarini tanlash va ularga qanday o'zgartirishlar kiritishni o'rgatadi. Talabalar o'zi avval qabul qilgan qarorlarini keng mushohada qilib, ularni o'zgartirishga, yaxshi o'qishga va muhim masalalar yechimini topishga imkoniyat yaratiladi.
- boshqalar bilan o'zaro munosabatlarni rivojlantirish – talabalarga boshqalar bilan o'zaro munosabatlarni o'zgartirishga va uni rivojlantirishga yordam beradi. Talabalarning ijtimoiylashuvini, boshqalar bilan o'zaro fikrlar almashinishi va o'zaro munosabatlar o'rnatishini o'z ichiga oladi.

Bu yondashuv talabalar uchun mustahkam hayotning yo'lini ochadi va ularni faol ijtimoiylashishga olib keladi. Refleksivlik tushunchasiga nazariy yondashuvlarning o'ziga xos jihatlari shundaki, talaba o'zini tahlil qilishda bir nechta muhim xususiyatlarni namoyon etadi. Ular quyidagi ko'rinishlarda bo'lishi mumkin:

- o'zgarishni yaxshi his qilish. Refleksivlik, o'zgarishlar va o'z hayotda sodir bo'ladigan voqealarga yaxshi tayyorlash imkonini beradi. Bu insonlarga o'zlarini rivojlantirish, o'zlarini boshqarish va o'zgarishlarga oson ta'sir ko'rsatishni o'rgatadi.
- o'z qarorlarini mustahkamlashtirish. Refleksivlik, o'zini tahlil qilish orqali insonlarga o'zlarining qarorlarini yaxshi qabul qilish va ularni tadbiq qilishga yordam beradi. Bu hayotdagi mustaqil qarorlarini qabul qilish va ularni olishda vaqti kelganda qanday qilib tayyor bo'lishni o'rgatadi.
- o'zini rivojlantirish. Refleksivlik tushunchasi, o'zini o'rganishni o'rgatgan insonlarga o'zlarini rivojlantirish va o'zgarishlarga tayyorlash imkonini yaratadi. Bu shaxsiy o'zgarishlarni amalga oshirish va yaxshi so'z o'qishni osonlashtiradi.
- boshqalar bilan o'zaro munosabatlarni kuchaytirish. Refleksivlik, boshqalar bilan o'zaro munosabatlarni rivojlantirish va kuchaytirishni o'rganishga yordam beradi. Bu insonlarga boshqalar bilan yeng yaxshi tarzda ishlash, muhokama qilish va ko'rsatishlarni o'zlashtirishni o'rganish imkonini beradi.
- yaratuvchilik va innovatsiyalarni rivojlantirish. Refleksivlik, o'zgarishlarga va yangiliklarga ochiq bo'lishni o'rgatadi. Bu tushuncha,

o'z xayollarini va fikrlarini yaxshi tushunish va ularga qo'shimcha yangiliklar kiritishga imkon beradi.

Ta'kidlash joizki, talabalarining o'zlarini tahlil qilish, o'zini o'rganish va o'zgarishlarni amalga oshirish yo'llarini o'rganishida "refleksivlik" tushunchasini nazariy jihatdan o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu tushuncha, ingliz tili yo'nalishi talabalarining dars mashg'ulotlari davomida mustaqil fikrlashlariga katta imkon beradi va kasbiy jihatdan rivojlanishni rag'batlantiradi. Ushbu tushunchani oliy ta'lim muassasalarining ingliz tili yo'nalishi talabalarida rivojlantirish jarayoni bevosita amaliyot bilan bog'liq bo'lib, unda asosiy xususiyatlar ko'rinadi.

Talabalar o'zini tahlil qilish va o'zgarishlarni amalga oshirishda refleksivlikning quyidagi turlari mavjud:

1. O'z-huquqni o'zlashtirish. Talabalarga o'z-o'zini tahlil qilish va o'z xayollarini o'rganish imkonini beradi. Bu o'zlarini boshqarish, o'z-o'ziga maqsadlar qo'yishni va ularni amalga oshirishdagi yeng yaxshi yo'llarni aniqlashga o'rgatadi.

2. O'zini o'zgartirish. Talabalar faoliyatidagi kamchiliklarni bartaraf etish maqsadida o'zlarini o'zgartirish uchun kerakli maslahatlarni qabul qilishga yordam beradi. Bu ularning o'zgarishlariga oson ta'sir ko'rsatib, o'zlarini o'zgartirish va rivojlantirishni osonlashtiradi.

3. Ta'lim olish va rivojlantirish. Talaba o'z hayotini yaxshi tushunishiga va uni rivojlantirishiga imkon beradi. Bu ularga o'zlarini o'rganishni osonlashtiradi va ta'lim jarayonlarida egallagan bilimlarini amaliyotda qo'llashga yordam beradi.

4. Mustaqil fikrlash va maqsadlar qo'ymoq. Talaba o'z-o'zini tahlil qilish, mustaqil fikrlash va o'z oldiga maqsadlar qo'yishiga yordam beradi. Bu talabalarining nafaqat shaxsiy, balki o'zini boshqarish va kasbiy faoliyatlarida yo'l topishlariga ko'maklashadi.

5. O'zning shaxsiy hayotida yaxshi yo'lini tanlash. Talaba o'z shaxsiy hayotining maqsadini o'rganish va unga yerishishda yordam beradi. Bu tushuncha, talabalar o'z rayotiy yo'lini yaxshi yo'lga qo'yish imkonini beradigan, o'zini rivojlantirishi va o'zgarishlarni amalga oshirishni osonlashtirish imkonini beradi.

6. Yaxshi o'qish va baholash. Talabalar o'z fikrlarini va o'z faoliyatlarini tahlil qilishning ma'lum bir qismini yaxshi o'qish va baholanishida topadi. Bu tushuncha, o'zlarini rivojlantirish va o'zgarishlarni amalga oshirish jarayoniga yordam beradi.

7. O'zlarini tuzatish. Talabalarga o'zlarini rivojlantirish, o'zgarishlarni amalga oshirish va o'zlarini tuzatishda yordam beradi. Bu ularga o'zlarini rivojlantirish uchun yangi yo'llarni izlash va ularga yerishishning muhimligini tushuntiradi.

8. Hayot tajribalaridan o'qish: Talabalarga o'z hayot tajribalaridan xulosa qilish, o'zini tahlil qilish va o'zgarishlarni amalga oshirishda o'zgarishlarga oson tayyorlanish imkonini beradi. Bu o'zining xato va muvaffaqiyatsizliklari ustida o'z fikrini qayta o'rganish va yangi tajribalardan o'rgangandek o'zgarishlarga tayyorlashga yordam beradi.

Refleksivlik tushunchasini ingliz tili yo'nalishi talabalarida rivojlantirish jarayonida o'zlarini va rivojlantirish yo'llarini, o'z fikrlarini yaxshi tushunishi va ularni boyitishni o'rganishlariga yordam beradi. Bu tushuncha, talabalarni dars mashg'ulotlarida kasbiy salohiyatini rivojlantirishlari uchun yaxshi o'qishi, o'zgarishlarni qabul qilishi va shuning bilan birga shaxsiy hayotlarini mustaqil boshqarish yo'llarini o'rgatadi. Shuningdek, talabalarning shaxsiy hayotlarini mustaqil boshqarishda, o'zgarishlarni qabul qilishda va o'zlarini rivojlantirishda yordam beruvchi vosita sifatida muhim ahamiyat kasb etadi. Talaba-yoshlar uchun o'z fikrlarini, o'zini tahlil qilish, o'zgarishlarni amalga oshirishni o'rganish jarayoni yeng yaxshi va foydali usullardan sanaladi.

Refleksivlik oliy ta'lim muassasalarining ingliz tili yo'nalishi talabalarida rivojlantirish natijasida, ular kasbiy faoliyati bilan birga shaxsiy hayotini yaxshi tushunishi va o'zgarishlarni amalga oshirishda katta ahamiyat kasb etadi. Shu bois ham ushbu tushuncha, talaba-yoshlarga o'z hayotlarini tahlil qilish, o'zlarini boshqarish va o'zgarishlarni amalga oshirish yo'llarini o'rganishda yordam beradi.

ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi 2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida» PF-60-son Farmoni.
2. Войтик И.М., Семенов И.Н. Оценка и развитие рефлексивного мышления: Учеб. пособ. Новосибирск: СибАГС, 2001. – 144 с.
3. Головин С.Ю. Словарь психолога-практика. 2-е изд., перераб. и доп. Минск: Харвест, 2007. – 976 с.
4. Крайнова Ю.Н. «Саногенная рефлексия в структуре эмоциональной компетентности будущих педагогов». Кан. дисс. автореф. Москва - 2010 г. - 8 с.
5. Морозюк С.Н. Саногенная рефлексия как фактор оптимизации акцентуаций характера и повышения эффективности учебной деятельности : диссертация... д.п.н.к: - Москва, 2001.- 382 с.
6. Обухов А.С. Рефлексия в проектной и исследовательской деятельности / А.С.Обухов // Исследовательская работа школьников. - 2005. - № 3. - С. 19-38.